

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Робоча програма
навчальної дисципліни
"РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.18010016 "Бізнес-адміністрування"
всіх форм навчання

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та бізнесу.
Протокол № 1 від 25.08.2015 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: Т. П. Близнюк
О. В. Майстренко
К. В. Кривобок
К. Р. Немашкало

Робоча програма навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент"
Р 58 для студентів спеціальності 8.18010016 "Бізнес-адміністрування"
всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. Т. П. Близнюк,
О. В. Майстренко, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. – Харків : ХНЕУ
ім. С. Кузнеця, 2016. – 33 с.

Наведено тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами, плани лекцій і семінарських (практичних) занять, матеріал щодо закріплення знань (індивідуальне завдання, завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), систему поточного і підсумкового контролю знань студентів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.18010016 "Бізнес-адміністрування" всіх форм навчання.

Вступ

Аналіз ризику, характерного для діяльності конкретного підприємства, може допомогти знизити непередбачувані або випадково виникаючі витрати, пов'язані з вибором однієї з можливих альтернатив під час прийняття управлінського рішення особою будь-якого рівня управління. Урахування в діяльності суб'єктів господарювання факторів ризику дозволяє їм отримати певний ефект за мінімально можливих втрат під час здійснення фінансово-господарських операцій, реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, проведенні інвестиційних розробок тощо. Сьогодення вимагає створення системи управління ризиками на підприємстві.

Навчальна дисципліна "Ризик-менеджмент" займає важливе місце у навчальному процесі, оскільки надає студентам методологічні, методичні знання, допомагає сформувати практичне вміння щодо аналізу, оцінювання і розроблення заходів, що допомагають ефективно управляти ризиками на підприємствах будь-якої форми власності.

Вивчення дисципліни "Ризик-менеджмент" сприятиме підвищенню рівня загальноєкономічної підготовки студентів, формуванню у них навичок науково-аналітичного опрацювання проблем з пошуку ефективних методів управління ризиками.

Навчальна дисципліна "Ризик-менеджмент" вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "магістр" всіх форм навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма навчання – 4 заочна форма навчання – 6	Галузь знань 1801 "Специфічні категорії"	Базова	
Змістових модулів – 1	Спеціальність 8.18010016 "Бізнес-адміністрування"	Рік підготовки	
		1М	1М
Загальна кількість годин: денна форма навчання – 120; заочна форма навчання – 180	Освітній ступінь: магістр	Семестр	
		2-й	1-й, 2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2, 3; самостійної роботи студента – 5	Освітній ступінь: магістр	Лекції	
		16 год	16 год
		Практичні, семінарські	
		24 год	16 год
		Самостійна робота	
		80 год	148 год
		Вид контролю	
залік			
		2 год	2 год

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

- для денної форми навчання – 50 %;
- для заочної форми навчання – 22 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою засвоєння навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент" є формування системи професійних компетентностей (знань і практичних вмінь та навичок) щодо використання теоретичних основ, методичних рекомендацій і практичних навичок для управління ризиками.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес управління економічними ризиками.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-організаційні аспекти управління ризиками на підприємствах будь-якої форми

власності та організаційно-правової форми господарювання з урахуванням видів діяльності, а також конкретні методи щодо управління та координації процесом управління ризиками.

Зміст даної дисципліни є логічною основою та має змістовно-методичні зв'язки з такими дисциплінами, як "Вища та прикладна математика", "Менеджмент" "Бухгалтерський облік", "Фінанси", "Економіка підприємства", "Фінансовий менеджмент".

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських та практичних занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

системи теоретичних положень, прикладних вмінь та практичних навичок щодо управління економічними ризиками суб'єктів господарювання, тобто стратегія й тактика ризик-менеджменту;

процес управління економічними ризиками та його етапи;

класифікацію ризиків підприємства;

обґрунтування управлінських рішень на основі кількісного та якісного оцінювання економічного ризику;

визначення та застосування прийомів і засобів зменшення рівня невизначеності та ризику;

обґрунтування способів управління ризиками;

обґрунтування способів вирішення ризиків;

формування стратегії й тактики ризик-менеджменту підприємства;

проведення процесу управління економічними ризиками на конкретному підприємстві;

вміти:

володіти емпіричним арсеналом управління ризиками;

розробляти стратегії й тактики ризик-менеджменту підприємства;

формувати системи економічних ризиків підприємства;

формувати номенклатури економічних ризиків, що впливають на конкретне управлінське рішення.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними **компетентностями**, що наведені в табл. 2.1.

**Професійні компетентності, які отримують студенти після
вивчення навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
PM1	Здатність формувати стратегію і тактику ризик-менеджменту підприємства	Ідентифікувати ключові ризики на підприємстві
		Володіти теоретичними положеннями, прикладними вміннями та практичними навичками щодо управління економічними ризиками суб'єктів господарювання
		Визначати особливості формування системи економічних ризиків підприємства
PM 2	Здатність обґрунтовувати управлінські рішення на основі кількісної та якісної оцінки економічного ризику	Визначати основні етапи та стадії оцінювання економічних ризиків
		Формувати номенклатуру економічних ризиків, що впливає на конкретне управлінське рішення
		Володіти емпіричним арсеналом управління ризиками
		Вміти презентувати результати оцінювання економічних ризиків
PM 3	Здатність визначати та застосувати прийоми і засоби зменшення рівня невизначеності та ризику	Володіти знаннями методичних основ розроблення та прийняття господарських рішень в умовах невизначеності
		Вміти обґрунтувати способи управління ризиками та їх вирішення
		Знати сутність системи управління економічними ризиками
		Вміти проводити процесу управління економічними ризиками на конкретному підприємстві

* Ризик-менеджмент.

Структура складових професійних компетентностей та їх формування з навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент" відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведена в табл. А.1 додатка А.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи ризик-менеджменту

Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства

Основні поняття і визначення. Значення та необхідність управління економічними ризиками на підприємстві.

Класифікація економічних ризиків. Завдання управління економічними ризиками на підприємстві. Сутність, характеристика процесу управління економічними ризиками. Ризик-менеджмент. Система економічних ризиків.

Тема 2. Оцінювання економічних ризиків

Методи оцінювання економічного ризику, їх характеристика і зміст. Розподіл методів економічних ризиків.

Кількісні методи оцінювання економічних ризиків. Переваги та недоліки основних кількісних методів оцінювання економічних ризиків.

Якісні методи оцінювання ризиків, сутність та характеристика. Особливості використання кількісних та якісних методів оцінювання економічних ризиків.

Тема 3. Методи управління економічними ризиками

Точки зору щодо шляхів впливу на рівень економічного ризику. Аналіз шляхів впливу на рівень економічного ризику. Характеристика способів та прийомів щодо управління економічними ризиками.

Емпіричний арсенал управління економічними ризиками та їх характеристика. Аналіз системи управління економічними ризиками на підприємстві. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічні ризики підприємства.

Тема 4. Система управління економічними ризиками

Системний підхід щодо управління економічними ризиками на підприємстві. Етапи управління економічними ризиками та їх характеристика. Інформаційна база процесу управління ризиками.

Централізована система управління економічними ризиками. Складові системи управління економічними ризиками на підприємстві. Управління ризиком як специфічна сфера менеджменту.

Основні підходи до управління ризиком як системи. Ризик-менеджмент як система. Функції об'єкта й суб'єкта управління ризиками. Стратегія і тактика ризик-менеджменту. Способи управління ризиками. Система управління економічними ризиками на підприємстві як складова підприємства як системи.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент магістратури має бути ознайомлений як із робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом навчального модуля, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчального модуля. Навчальний модуль – це окремих, відносно самостійний блок дисципліни, який логічне об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з одного змістового модуля (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	у тому числі				у тому числі			
	усього	лекційні	практичні	самостійна робота	усього	лекційні	практичні	самостійна робота
Змістовий модуль 1								
Теоретичні основи ризик-менеджменту								
<i>Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства</i>	24	4	4	16	41	4	4	33
<i>Тема 2. Оцінювання економічних ризиків</i>	33	4	8	21	46	4	4	38
<i>Тема 3. Методи управління економічними ризиками</i>	31	4	6	21	46	4	4	38
<i>Тема 4. Система управління економічними ризиками</i>	32	4	6	22	47	4	4	39
Разом за змістовим модулем 1	120	16	24	82	180	16	16	148
Усього годин	120	16	24	82	180	16	16	148

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 5.1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовний модуль 1			
Теоретичні основи ризик-менеджменту			
<i>Тема 1.</i> Управління ризиками діяльності підприємства	<p style="text-align: center;"><i>Тема семінарського заняття</i></p> <p style="text-align: center;">"Управління ризиками діяльності підприємства"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ризик. 2. Класифікація ризиків. 3. Система економічних ризиків. 4. Завдання управління економічними ризиками. 5. Процес управління економічними ризиками. <p>Ризик-менеджмент</p>	2	<p>Основна: [1 – 3; 5 – 11].</p> <p>Додаткова: [15; 19]</p>
<i>Тема 2.</i> Оцінювання економічних ризиків	<p style="text-align: center;"><i>Тема семінарського заняття</i></p> <p style="text-align: center;">"Оцінювання економічних ризиків"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методи оцінювання економічного ризику, їх характеристика і зміст. 2. Розподіл методів економічних ризиків. 3. Кількісні методи оцінювання економічних ризиків. 4. Переваги та недоліки основних кількісних методів оцінювання економічних ризиків. 5. Якісні методи оцінювання ризиків, сутність та характеристика. 6. Особливості використання 	2	<p>Основна: [1 – 11].</p> <p>Додаткова: [12; 14; 17; 19]</p>

1	2	3	4
Тема 3. Методи управління економічними ризиками	<p><i>Тема семінарського заняття</i></p> <p>"Методи управління економічними ризиками"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Точки зору щодо шляхів впливу на рівень економічного ризику. 2. Аналіз шляхів впливу на рівень економічного ризику. 3. Характеристика способів та прийомів щодо управління економічними ризиками. 4. Емпіричний арсенал управління економічними ризиками та їх характеристика. 5. Аналіз системи управління економічними ризиками на підприємстві. 6. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічними ризики підприємства 	2	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [16; 18; 20]
Тема 4. Система управління економічними ризиками	<p><i>Тема семінарського заняття</i></p> <p>"Система управління економічними ризиками"</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи управління економічними ризиками. 2. Інформаційна база процесу управління ризиками. 3. Управління ризиком як специфічна сфера менеджменту. 4. Основні підходи до управління ризиком як системи. 5. Ризик-менеджмент як система. 6. Стратегія і тактика ризик-менеджменту 	2	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [13; 16; 18; 20]
Разом годин за змістовими модулями		8	

6. Теми практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно містить проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів; постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів; розв'язування завдань із їх

обговоренням; розв'язування контрольних завдань, їх перевірку й оцінювання (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять	Кількість годин	Література
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи ризик-менеджменту	<i>Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства.</i> Завдання 1. Складання розподілу ймовірностей та розрахунок основних кількісних показників ризику	2	Основна: [1 – 3; 5 – 11]. Додаткова: [15; 19]
	<i>Тема 2. Оцінювання економічних ризиків.</i> Завдання 2. 1. Використання методів оцінювання економічного ризику. 2. Виділити кількісні методи оцінювання економічних ризиків. 3. Виділити якісні методи оцінювання ризиків Завдання 3. Виконання завдання за темою "Структура проектного ризику"	5	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [12; 14; 17; 19]
	<i>Індивідуальне заняття: виконання підсумкової контрольної роботи</i>	1	
	<i>Тема 3. Методи управління економічними ризиками.</i> Завдання 4. 1. Визначити вплив на рівень економічного ризику. 2. Застосування способів та прийомів управління економічними ризиками. 3. Використання емпіричного арсеналу управління економічними ризиками. та їх характеристиками. Завдання 5. 1. Аналіз системи управління економічними ризиками на підприємстві. 2. Визначення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів	4	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [16; 18; 20].
	<i>Тема 4. Система управління економічними ризиками.</i> Завдання 6. Підприємницькі ризики та регулювання їхнього ступеня	3	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [13; 16; 18; 20]
	<i>Індивідуальне заняття: виконання підсумкової контрольної роботи</i>	1	
Разом годин за змістовими модулями		16	

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства

Завдання 1

Ви збираєтеся розпочати власну справу. З якими ризиками на етапі її відкриття ви можете зіткнутися? За допомогою яких методів ризик-менеджменту можна цих ризиків уникнути?

Тема 3. Методи управління економічними ризиками

Завдання 1

Обґрунтування рішень в умовах ризику та невизначеності. Пекарня випікає хліб на продаж до магазинів. Собівартість однієї булки становить 0,30 грн. Її продають за 0,70 грн.

Попит на добу, од.	10	12	14	16	18
Частота	5	10	15	15	5

Якщо булку виготовлено, але не продано, то додаткові збитки становлять 0,20 грн за одиницю.

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 66 % (80 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (120 годин). У ході самостійної роботи студент має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися

до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки. СРС містить: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни; підготовку до практичних, семінарських, занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; виконання індивідуальних завдань (вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань) за вивченою темою; написання есе за заданою проблематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
<i>Тема 1.</i> Управління ризиками діяльності підприємства	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу та практичного завдання теми "Управління ризиками діяльності підприємства"	16	Презентація результатів	Основна: [1 – 3; 5 – 11]. Додаткова: [15; 19]
<i>Тема 2.</i> Оцінювання економічних ризиків	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу та практичного завдання теми "Оцінювання економічних ризиків". Підготовка та виконання індивідуального завдання	21	Презентація результатів. Письмова контрольна робота	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [12; 14; 17; 19]

Закінчення табл. 7.1

1	2	3	4	5
Тема 3. Методи управління економічними ризиками	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу та виконання практичних завдань теми "Методи управління економічними ризиками" Виконання есе за темою "Методи оцінювання економічних ризиків"	21	Презентація результатів. Перевірка есе	Основна: [1 – 11]. Додаткова: [16; 18; 20]
Тема 4. Система управління економічними ризиками	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу виконання практичних завдань теми "Система управління економічними ризиками". Підготовка та виконання підсумкової комплексної контрольної роботи	22	Презентація результатів. Письмова контрольна робота	Основна: [1 – 11]; Додаткова: [13; 16; 18; 20]
Усього		80		

7.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства

1. Який характер та умови прийняття господарських рішень?
2. Які закони та закономірності, впливають на прийняття рішень?
3. Які проблеми процесу розроблення рішення?
4. Охарактеризувати місце і роль творчості під час прийняття господарського рішення.
5. Визначити психологічні аспекти прийняття рішень.
6. Охарактеризувати моделі прийняття групових рішень.
7. Визначити роль інформації в процесі прийняття рішень.
8. Визначити сутність і види невизначеності?
9. Визначити критерії прийняття рішень в умовах невизначеності.
10. Визначити роль теорії корисності в системі процесів прийняття рішень.
11. Визначити місце невизначеності як джерела виникнення підприємницьких ризиків.

12. Охарактеризувати особливості функціонування підприємств в умовах невизначеності.
13. Визначити критерії оптимальності за умов повної невизначеності.
14. Визначити особливості застосування теорії корисності під час прийняття рішень.
15. Визначити ролі теорії корисності і страхування.
16. Охарактеризувати класифікацію підприємницьких ризиків.
17. Обґрунтувати господарські рішення в умовах ризику.
18. Визначити критерії прийняття рішень за умов ризику.
19. Охарактеризувати особливості прийняття рішень у конфліктних ситуаціях.
20. Які основні етапи розвитку західної теорії ризику?

Тема 2. Оцінювання економічних ризиків

1. Визначити сутність і причини виникнення галузевих ризиків. Навести приклади відомих вам проявів галузевих ризиків.
2. Охарактеризувати ризики економічної діяльності в окремій країні.
3. Яким чином здійснюється порівняльне оцінювання варіантів рішень з урахуванням ризиків?
4. Як здійснюється вибір рішення з використанням критерію Гермейєра?
5. За яких умов здійснюється графічна інтерпретація критеріїв прийняття рішень?
6. Яке значення має використання теорії ігор у практиці управління?
7. Яким чином застосовується графоаналітичний спосіб пошуку оптимального рішення за конфліктної ситуації?
8. Що таке проектний ризик і прийняття інвестиційних рішень?
9. Визначити особливості прийняття фінансових рішень за умов ризику.
10. Визначити чинники ризику, що враховуються під час оцінювання коефіцієнта β .
11. Охарактеризувати метод кумулятивної побудови ставки дисконту.
12. Яким чином використовується теорії опціонів для оцінювання ризикових інвестицій?
13. Охарактеризувати урахування ризиків економічної діяльності в окремій країні під час оцінювання інвестиційних проектів.
14. Охарактеризувати якісний аналіз ризиків підприємницької діяльності.
15. Охарактеризувати кількісний аналіз ризиків господарювання.

16. Охарактеризувати методи кількісного оцінювання підприємницьких ризиків.

17. Проаналізувати застосування інформаційних систем (пакетів прикладних програм) під час проведення кількісного аналізу підприємницьких ризиків.

18. Як здійснюється оцінювання ймовірних утрат у процесі здійснення підприємницької діяльності?

Тема 3. Методи управління економічними ризиками

1. Визначити систему вимірювання ринкових ризиків та межі їх застосування.

2. Визначити особливості управління ризиками господарської діяльності.

3. Визначити напрями та методи регулювання ступеня ризику.

4. Яким чином здійснюється формування комплексної системи ризик-менеджменту на підприємствах?

5. Що таке несистемні (унікальних) ризики та можливості зведення їх до мінімуму?

Тема 4. Система управління економічними ризиками

1. Визначити особливості страхування підприємницьких ризиків.

2. Як здійснюється оцінювання ефективності системи ризик-менеджменту?

3. Охарактеризувати правове забезпечення розв'язання проблеми ризикології.

4. Визначити сучасні напрями та методи оптимізації ступеня ризиків господарської діяльності, оцінювання їхньої ефективності.

5. Проаналізувати світовий досвід регулювання ступеня підприємницьких ризиків.

6. Охарактеризувати вплив виробничих ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.

7. Охарактеризувати вплив фінансових ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.

8. Охарактеризувати вплив комерційних ризиків на діяльність підприємства та напрями їх регулювання.

9. Що таке диверсифікація, її сутність, види, переваги і недоліки?

10. Охарактеризувати проблеми і перспективи впровадження ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах.

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь), групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні та групові;

в) для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу:

індивідуальне здавання виконаних робіт.

9. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, метод проектної роботи, метод Дельфі, метод сценаріїв, банки візуального супроводу (табл. 9.1).

Таблиця 9.1

Методи навчання

Назва теми	Практичне застосування навчальних технологій
Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства	Проблемна лекція "Сутність категорії ризику". Тестування студентів щодо схильності до ризику
Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	Семінар-дискусія "Особливості використання якісних та кількісних методів оцінювання ризику". Кейс "Використання якісних методів прийняття управлінських рішень (6 шляп)"
Тема 3. Методи управління економічними ризиками	Міні-лекція, семінар-дискусія "Управління економічними ризиками на сучасному підприємстві"
Тема 4. Система управління економічними ризиками	Проблемна лекція "Ризик-менеджмент як система управління ризиками підприємства"

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Вони проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. Міні-лекції відрізняються від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10 – 15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку бажано викладати повноформатною лекцією, щоб не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами, між якими застосовуються інші форми й методи навчання.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Мозкові атаки – метод розв'язання невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити якомога більшу кількість ідей за дуже обмежений проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Метод Дельфі використовується з метою досягнення консенсусу в експертних оцінках і передбачає надання можливості висловити свої думки

групі експертів, що працюють індивідуально в різних місцях. При виборі управлінського рішення за цим методом академічну групу розділяють, наприклад, на п'ять малих груп. Чотири групи є робочими, вони розробляють і приймають управлінське рішення, а п'ята група є експертною. Аналіз та варіанти управлінських рішень робочих груп усереднюються цією групою. Експертна група може бути поділена за спеціалізаціями.

Метод сценаріїв полягає в розробці ймовірних моделей поведінки та розвитку конкретних явищ у перспективі.

Банки візуального супроводу сприяють активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни за допомогою наочності.

10. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів);

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

- активна робота на лекційних заняттях;
- активна участь у виконанні практичних завдань;
- активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;
- проведення письмової підсумкової контрольної роботи;
- проведення поточного тестування;
- проведення експрес-опитування;

Порядок поточного оцінювання знань студентів складається з накопичення балів, які студент отримує під час лекційних, практичних (семінарських) занять, балів за поточне тестування та експрес опитування, ділову гру, тренінг та балів за підсумкові контрольні роботи.

Загальна оцінка з дисципліни визначається як накопичення балів, зокрема за активну участь на лекціях, виконання практичних (семінарських) завдань, домашніх завдань, балів за підсумкові контрольні роботи, а також за підсумковий контроль та самостійну роботу студента.

Оцінювання знань студента під час семінарських та практичних занять має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

а) систематичність, активність та результативність роботи протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;

б) виконання поточного контролю;

в) виконання домашніх завдань;

г) самостійна робота.

Оцінювання проводиться за такими критеріями:

1) розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

2) ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

3) ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

4) уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні завдань, винесених для самостійного опрацювання, та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

5) логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

У процесі оцінювання практичних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то оцінку буде знижено.

Під час семестрового контролю у формі заліку підсумкова кількість балів з навчальної дисципліни (максимум – 100 балів), визначається як сума балів за результати успішності студента при поточному контролі, включаючи підсумкову комплексну контрольну роботу (ПККР). Бали, отримані за підсумкову комплексну контрольну роботу (максимальна кількість балів – 25), додаються до балів за поточну успішність (мінімальна кількість балів – 35). Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання есе є:

здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань;

вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання;

застосування аналітичних підходів;

якість і чіткість викладення міркувань;

логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

самостійність виконання роботи;

грамотність подачі матеріалу;

використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ;

оформлення роботи.

Зразок підсумкової комплексної контрольної роботи

Теоретична частина

1. Ризик — це:

а) імовірність недоотримання прибутку в результаті здійснення певних дій, операцій;

б) джерело отримання додаткового підприємницького прибутку;

в) імовірність втрати ресурсів чи понесення збитку в результаті здійснення певних дій, операцій;

г) усі відповіді правильні.

2. Така риса ризику, як невизначеність результатів, проявляється в тому, що:

а) ступінь господарського ризику істотно варіює під впливом чинника часу, численних об'єктивних і суб'єктивних факторів, які перебувають у постійній динаміці;

- б) очікуваний рівень ризику може коливатися в певному діапазоні, і його наслідком можуть бути як негативні, так і позитивні результати;
- в) повне усунення ризику неможливе внаслідок об'єктивно-суб'єктивної природи цієї категорії, динамічності ступеня ризику тощо.

3. Чинниками ризику непрямого впливу є:

- а) податкова система;
- б) непередбачені дії органів місцевого та державного самоврядування;
- в) економічна ситуація в країні та галузі;
- г) ринкова кон'юнктура.

4. У сфері обігу діяльність підприємства може піддатися дії таких чинників ризику, як:

- а) збої в роботі служб, що забезпечують безперебійне функціонування основного і допоміжного виробництва;
- б) перебої енергопостачання; подовження, порівняно із запланованими, термінів ремонту устаткування;
- в) порушення підприємствами погоджених графіків постачання сировини;
- г) усі відповіді помилкові.

5. На рівні прийняття стратегічних управлінських рішень відокремлюють такі внутрішні чинники ризику:

- а) хибний вибір чи неадекватне формулювання цілей підприємства;
- б) недостатня якість управління підприємством;
- в) помилковий прогноз розвитку зовнішнього господарського середовища в довгостроковій перспективі тощо.

6. За сферою походження розрізняють такі види ризику:

- а) інвестиційний;
- б) виробничий;
- в) адміністративно-законодавчий;
- г) галузевого походження;
- д) демографічний.

7. Інвестиційні рішення – це:

- а) рішення щодо визначення обсягу та структури коштів, що інвестуються (власних і позикових);

- б) рішення щодо вкладення (інвестування) коштів в активи в певний момент часу з метою одержання прибутку в майбутньому;
- в) акти діяльності особи, яка приймає рішення, з обґрунтованого вкладення фінансових і реальних (матеріальних та нематеріальних) інвестицій;
- г) усі відповіді правильні.

8. Граничну величину ставки дисконту, вище якої проект стає збитковим, відображає такий показник, як:

- а) індекс прибутковості;
- б) внутрішня норма окупності;
- в) коефіцієнт дисконтування;
- г) внутрішній коефіцієнт рентабельності.

9. Розрахунок майбутнього фінансового результату за певний період часу називають:

- а) приведенням майбутнього грошового потоку до результату цього періоду;
- б) дисконтуванням;
- в) усі відповіді правильні.

10. Чи може середньозважена ціна капіталу підприємства використовуватися як ставка дисконту:

- а) так;
- б) ні;
- в) так, але за певних умов?

Практична частина

Завдання

Фірма з двох можливих варіантів уклала кошти в проект А, розраховуючи одержати з часом дивіденди в розмірі 9 %. Укладання коштів у проект Б забезпечило б дивіденди на рівні 8 %. Фактичний розмір дивідендів за проектом А – 7 %, а за проектом Б – 10 %. Назвіть види та джерела ризику фірми.

Підсумкові бали за комплексну контрольну роботу складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики та не перевищують 25 балів.

Кожна правильна відповідь на тестове запитання оцінюється в півтори бали.

Оцінка за правильність виконання **практичного завдання дорівнює 10 балам** і включає:

3 бали – за правильне представлення алгоритму розрахунку показників;

3 бали – за арифметичну правильність розрахунків та охайність представлення результатів;

4 бали – за наявність, логічну послідовність, аргументованість і ґрунтовність висновку.

Студент вважається атестованим, якщо кількість набраних балів за дисципліну дорівнює або перевищує 60.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 11.1.

Таблиця 11.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години		Форми навчання		Оцінка рівня сформованості компетентностей	
						Форми контролю	Макс. бал
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовний модуль 1							
Теоретичні основи ризик-менеджменту							
Сформувати систему теоретичних положень, прикладних вмінь та практичних навичок щодо управління економічними ризиками суб'єктів господарювання	1	Ауд.	2	Лекція	Управління ризиками діяльності підприємства	Робота на лекції	1
		СРС	2	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	2	Ауд.	2	Лекція	Управління ризиками діяльності підприємства	Робота на лекції	1
			2	Семинар	Управління ризиками діяльності підприємства	Активна участь у семінарі	1
	СРС	7	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		Презентація	6
				Підготовка презентації щодо сутності ризику як економічної категорії			

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	7	8
	3	Ауд.	2	Лекція	Оцінювання економічних ризиків	Робота на лекції	1
			2	Практичне заняття	Управління ризиками діяльності підприємства	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Усвідомити ризик-менеджмент як систему управління та підсистеми ризик-менеджменту й функції ризик-менеджменту; засвоїти процес управління економічними ризиками та його етапи; вивчити методи оцінювання економічного ризику	4	Ауд.	2	Семинар	Оцінювання економічних ризиків	Активна участь у семінарі	1
		СРС	7	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, виконання ДЗ	Перевірка ДЗ	6
	5	Ауд.	2	Лекція	Оцінювання економічних ризиків	Робота на лекції	1
			2	Практичне заняття	Оцінювання економічних ризиків	Активна участь у семінарі	2
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	6	Ауд.	2	Практичне заняття	Оцінювання економічних ризиків	Активна участь у виконанні практичних завдань	2
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Виконання практичних завдань		
	7	Ауд.	2	Лекція	Методи управління економічними ризиками	Робота на лекції	1
			2	Практичне заняття	Оцінювання економічних ризиків	Активна участь у виконанні практичних завдань	2
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	8	Ауд.	1	Семинар	Методи управління економічними ризиками	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
			1	Індивідуальне заняття		Підсумкова контрольна робота 1	16
СРС		7	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до контрольної роботи	Перевірка есе	10	

Закінчення табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	7	8
					Виконання есе за темою "Методи оцінки економічних ризиків"		
Знати складові системи управління економічними ризиками	9	Ауд.	2	Лекція	Методи управління економічними ризиками	Робота на лекції	1
			2	Практичне заняття	Методи управління економічними ризиками	Активна участь у семінарі	2
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
	10	Ауд.	2	Практичне заняття	Методи управління економічними ризиками	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
		СРС	7	Підготовка до занять		Перевірка ДЗ	6
	Розробити стратегії й тактики ризик-менеджменту підприємства; обґрунтування управлінських рішень на основі кількісної та якісної оцінки економічного ризику; визначення та застосування прийомів та засобів зменшення рівня невизначеності та рівня ризику; обґрунтування способів управління ризиками; обґрунтування способів вирішення ризиків	11	Ауд.	2	Лекція	Система управління економічними ризиками	Робота на лекції
2				Семінар	Система управління економічними ризиками	Активна участь у виконанні практичних завдань	2
СРС			6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
12		Ауд.	2	Практичне заняття	Система управління економічними ризиками	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
		СРС	6	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, виконання ДЗ	Перевірка ДЗ	6
13		Ауд.	2	Лекція	Система управління економічними ризиками	Робота на лекції, КР	1
	1		Практичне заняття	Система управління економічними ризиками	Активна участь у семінарі	1	
	СРС	1	Індивідуальне заняття	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	Підсумкова контрольна робота 2	25	
		7	Підготовка до занять				
Усього годин			120	Загальна максимальна кількість балів з дисципліни			100

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 11.2., максимальний бал на тиждень в табл. 11.3.

Таблиця 11.2

Розподіл балів за формами та методами навчання

Назви тем	лекції	практики	ДЗ	Есе	Презент.	КР	Сума
Змістовний модуль 1							
Теоретичні основи ризик-менеджменту							
Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства	2	4	6		6		18
Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	2	4		10			16
Тема 3. Методи управління економічними ризиками	2	4	6				12
Тема 4. Система управління економічними ризиками	2	5	6				13
Підсумкові КР						41	41
Усього	8	17	18	10	6	0	100

Таблиця 11.3

Максимальний бал на тиждень

Назви тем		тиждень	лекції	практики	ДЗ	Есе	Презент.	КР	Сума
ЗМ1	Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства	1	1						1
	Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства	2	1	1			6		8
	Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства; Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	3	1	1					2
	Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	4		1	6				7
	Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	5	1	2					3
	Тема 2. Оцінювання економічних ризиків	6		2					2
	Тема 2. Оцінювання економічних ризиків; Тема 3. Методи управління економічними ризиками	7	1	2					3
	Тема 3. Методи управління економічними ризиками	8		1		10		16	27
	Тема 3. Методи управління економічними ризиками	9	1	2					3
	Тема 3. Методи управління економічними ризиками	10		1	6				7
	Тема 4. Система управління економічними ризиками	11	1	2					3
	Тема 4. Система управління економічними ризиками	12		1	6				7
	Тема 4. Система управління економічними ризиками	13	1	1				25	27
Усього			8	17	18	10	6	41	100

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 11.4).

Таблиця 11.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
2. Буянов В. П. Рискология / В. П. Буянов, К. А. Кирсанов, Л. М. Михайлов. – М. : Изд. "Экзамен", 2003. – 384 с.
3. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.
4. Глущенко В. А. Разработка управленческого решения. Прогнозирование-планирование. Теория проектирования экспериментов / В. А. Глущенко, И. И. Глущенко. – Железнодорожный : Крылья, 2000. – 400 с.
5. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: Проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – К. : Зв'язок, 2000. – 152 с.
6. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В. М. Гранатуров. – М. : Дело и сервис, 1999. – 112 с.
7. Економічний ризик: ігрові моделі / за заг. ред. В. В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.
8. Клебанова Т. С. Теория экономического риска / Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева – Х. : Издательский Дом "ИНЖЭК", 2003. – 156 с.
9. Риск-менеджмент / В. Н. Вяткин, И. В. Вяткин, В. А. Ганза и др. ; под. ред. И. Юргенс. – М. : Дашков и К°, 2003. – 512 с.
10. Рогов М. А. Риск-менеджмент / М. А. Рогов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 119 с.
11. Устенко О. Л. Теория экономического риска / О. Л. Устенко – К. : МАУП, 1997. – 164 с.

12.2. Додаткова

12. Вербицька Г. Л. Оцінка економічного ризику / Г. Л. Вербицька // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4 – С. 129–136.
13. Вербицька Г. Л. Управління економічним ризиком / Г. Л. Вербицька // Фінанси України. – 2004. – № 4 – С. 34–41.

14. Внукова Н. М. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 15–21.

15. Грачов В. І. Класифікація ризиків та управління ними / В. І. Грачов, Т. П. Коюда // Фінанси України. – 2002. – № 10 – С. 56–61.

16. Коюда В. О. Система управління економічними ризиками на підприємстві / В. О. Коюда // Економіка розвитку. – 2006. – № 2(38). – С. 67–71.

17. Подольчак Н. Оцінка економічного ризику підприємства на основі кластерного аналізу / Н. Подольчак // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 260–266.

18. Хохлов Н. В. Управление риском : учеб. пособ. / Н. В. Хохлов. – М. : Юнити, 1999. – 240 с.

12.3. Інформаційні ресурси

19. Экономико-правовая библиотека. – Режим доступа : <http://www.vuzlib.net>.

20. Электронная библиотека образовательных и просветительских изданий. – Режим доступа : <http://www.iqlib.ru>.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент" за Національною рамкою кваліфікації України

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
Тема 1. Управління ризиками діяльності підприємства					
Визначати технологію управління ризиками	Сутність поняття ризиків	Формування системи теоретичних положень, прикладних вмінь та практичних навичок щодо управління економічними ризиками суб'єктів господарювання	Ідентифікувати ключові ризики на підприємстві	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо розробки та реалізації господарських рішень в умовах невизначеності	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових ризиків на підприємстві
Тема 2. Оцінювання економічних ризиків					
Визначати особливості формування системи економічних ризиків підприємства	Основні етапи та стадії оцінювання економічних ризиків	Формування номенклатури економічних ризиків, що впливають на конкретне управлінське рішення	Оволодіння емпіричним арсеналом управління ризиками	Презентувати результати оцінювання економічних ризиків	Відповідальність за точність і коректність оцінювання ризиків
Тема 3. Методи управління економічними ризиками					
Визначати та застосувати прийоми і засоби зменшення рівня невизначеності та ризику	Характеристика формалізованих та неформалізованих методів прийняття господарських рішень	Обґрунтування способів управління ризиками; обґрунтування способів вирішення ризиків	Обґрунтування управлінських рішень на основі кількісної та якісної оцінювання економічного ризику	Презентувати результати управління ризиками	Відповідальність за точність і коректність використання відповідних методів управління ризиками
Тема 4. Система управління економічними ризиками					
Проведення процесу управління економічними ризиками на конкретному підприємстві	Сутність системи управління економічними ризиками	Знання методичних основ розроблення та прийняття господарських рішень в умовах невизначеності	Усвідомлення ризик-менеджменту як системи управління та підсистеми й функції ризик-менеджменту	Презентувати результати розроблення стратегії й тактики ризик-менеджменту підприємства	Самостійно приймати ефективні управлінські рішення та відповідати за коректність і адекватність

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	7
4. Структура навчальної дисципліни.....	8
5. Теми та плани семінарських занять.....	9
6. Теми практичних занять	10
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами	12
7. Самостійна робота.....	12
7.1. Контрольні запитання для самодіагностики	14
8. Індивідуально-консультативна робота	17
9. Методи навчання	17
10. Методи контролю	19
11. Розподіл балів, які отримують студенти	24
12. Рекомендована література.....	29
12.1. Основна	29
12.2. Додаткова.....	29
12.3. Інформаційні ресурси	30
Додатки.....	31

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.18010016 "Бізнес-адміністрування"
всіх форм навчання**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Близнюк** Тетяна Павлівна
Майстренко Ольга Валентинівна
Кривобок Катерина Володимирівна
Немашкало Каріна Ромеовна

Відповідальний за видання *Т. І. Лепейко*

Редактор *В. О. Бутенко*

Коректор *Т. А. Маркова*

План 2016 р. Поз. № 99 ЕВ. Обсяг 33 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*